

BENEDIKT RIED, KAREL FIALA A PORTÁL DO STARÉ SNĚMOVNY VE STARÉM KRÁLOVSKÉM PALÁCI PRAŽSKÉHO HRADU¹⁾

MICHAELA RAMEŠOVÁ

Tvorba Benedikta Rieda, který na přelomu 15. a 16. století stál v čele huti zajišťující stavební úpravy Pražského hradu, neustále přitahuje pozornost odborné i širší veřejnosti. Přes všechnen zájem, který byl architektu a jeho dílům věnován, lze i nadále otvírat nové otázky a ověřovat ty, které se již mohou zdát zodpovězené. Platí to též v případě pozoruhodného portálu do tzv. Staré sněmovny, který byl osazen ve Vladislavském sále na Pražském hradě v době tamní Riedovy působnosti. Nová zjištění o tomto díle nedávno přinesl pokračující průzkum, který se zaměřuje na portály, jež ve Starém královském paláci (dále Palác) Riedova huť vytvořila.

DOSAVADNÍ POZNÁNÍ PODOBY PORTÁLU DO STARÉ SNĚMOVNY

Vstup do Staré sněmovny ve Vladislavském sále (dále Sál) je jedním z nejznámějších portálů, které v okruhu B. Rieda na sklonku 15. století na Pražském hradě vznikly. Díky tomu, že se na něm velmi působivě smísily prvky tzv. gotické a antikizující tradice, stal se pro dílo B. Rieda takřka emblematickým. Jeho tvary se zabývala již řada autorů.²⁾ Pozornost se soustředila v první řadě na rozbor stávajících tvarů portálu z hlediska zadavatele i umělce. Autoři se pokoušeli vyhledat možné vzory pro formy portálu v italském umění 15. století a sledovat, jakým způsobem jejich znalost mohla do okruhu B. Rieda v 90. letech 15. století proniknout. Byla též vyvinuta snaha určit kompoziční principy, které byly při zhotovení díla užity či sebrat argumenty na podporu autorského podílu samotného vedoucího hutě. Přestože byly zároveň vysloveny pochybnosti o původnosti portálu, žádný z autorů se nepokusil na otázku, nakolik autentická současná podoba památky

Obr. 1: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, kolem roku 1500 (všechny snímky a kresby autorka, není-li uvedeno jinak).

1) Studie vznikla v rámci projektu *Zahraniční souvislosti renesance v díle Benedikta Rieda – původ vzorů a migrace kameníků* č. 926217, řešeného v roce 2017 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy z prostředků Grantové agentury UK. Za umožnění dokumentace, vřelou pomoc a mnohé cenné postřehy je autorka, studentka Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, velice zavázána panu Ing. arch. Petru Chotěborovi, CSc. Za odborné vedení srdečně děkuji panu Ing. P. Mac-kovi, Ph.D. Není-li uvedeno jinak, je výkresová dokumentace dílem autorky.

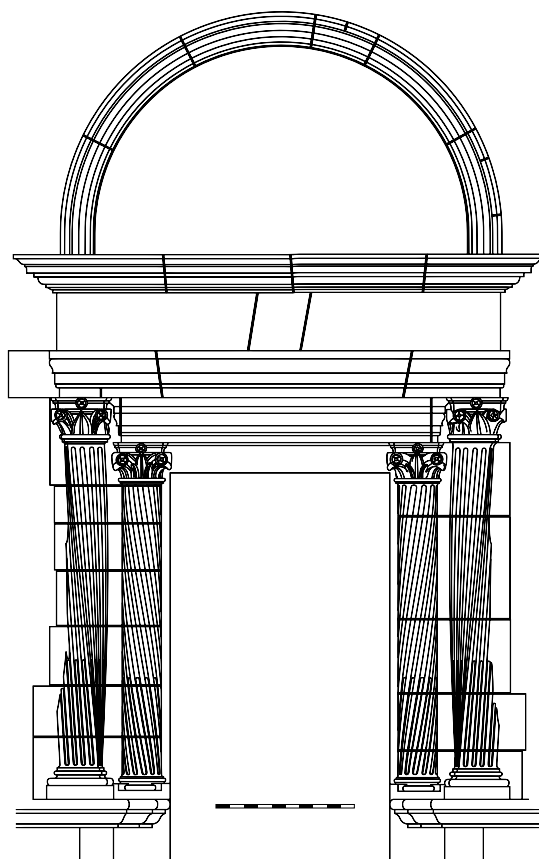
2) Zvl. E. Šamánková, Benedikt Rejt z Piestingu. Disertační práce na FF UK, rkp. Praha 1950, s. 54, 110, 111; J. Hořejší, Románská renesance v české architektuře. Diplomová práce na FF UK, rkp. Praha 1957, s. 18; G. Fehr, Benedikt Ried. Ein deutscher Baumeister zwischen Gotik und Renaissance in Böhmen. München: Verlag Georg D. W. Callwey 1961, s. 30, 59, 114; J. Hořejší, Vladislavský sál Pražského hradu. Praha: Odeon 1973, s. 39–41; J. Białostocki, The Art of the Renaissance in Eastern Europe – Hungary – Bohemia – Poland.

Oxford: Phaidon 1976, s. 16; V. Mencl, Architektura, in: J. Homolka – J. Krása – V. Mencl – J. Pešina – J. Petrání, Pozdně gotické umění v Čechách 1471–1526. Praha: Odeon 1978, s. 124; D. Libal – J. Muk, Pražský hrad. Starý palác. II. díl, A. Stavebně historický průzkum, SÚRPMO Praha 1988, s. 287, 291 [uloženo v Archivu Pražského hradu (dále jen APH)]; T. DaCosta Kaufmann, Court, Cloister & City. The Art and Culture of Central Europe 1450–1800. Chicago: University of Chicago Press 1995, s. 62; F. Bischoff, Benedikt Ried: Forschungsstand und Forschungsproblematik, in: E. Wetter ed., Die Länder der böhmischen Krone und ihre Nachbarn zur Zeit der Jagiellonenkönige (1471–1526). Kunst-Kultur-Geschichte (=Studia Jagiellonica Lipsiensia 2). Ostfildern: Thorbecke 2004, s. 92; E. M. Kavalier, Architectural Wit: Playfulness and Deconstruction in the Gothic of the Sixteenth Century, in: M. M. Reeve ed., Reading Gothic Architecture. Turnhout: Brepols 2008, s. 146; P. Kalina, Benedikt Ried a počátky záalpské renesance. Praha: Academia 2009, s. 209–210 aj.

skutečně je, nalézt zevrubnější odpověď. V jakém stavu portál do Sněmovny ve 20. letech 20. století ve Vladislavském sále se svými spolupracovníky našel Karel Fiala – architekt, který v sídle českých státníků působil 400 let po Riedovi coby vedoucí průzkumných, zajišťovacích, restaauračních a adaptačních prací³⁾ – je v podstatě neznámé. Z téhož důvodu nebylo dosud objasněno, jaké objevy K. Fiala se svými kolegy učinil, k jakým úpravám portálu do Sněmovny se v závislosti na tom rozhodl přistoupit či jaké okolnosti ho k tomu vedly. Odpovědi na tyto otázky se následující text pokouší doplnit a poukázat na zjištění, která mohou upřesnit, jaký byl původní vzhled této prvořadě památky raně novověké architektury v Čechách.

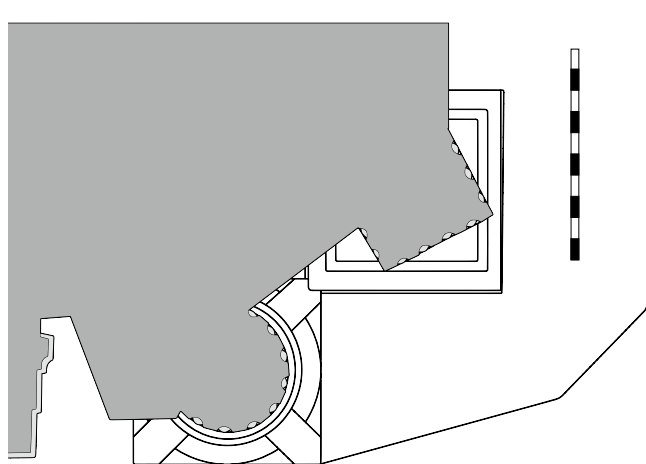
POPIS PORTÁLU

Portál do Sněmovny je pozoruhodný již svou poměrně složitou skladbou. Jedná se o tři portály zasazené za sebe do síly stěny. Jejich světla šířka se směrem ze Sněmovny do Vladislavského sálu postupně zvětšuje. Vstup s dubovými dveřmi, umístěný nejbližší linii zdiva Sněmovní síně za dva další portály, rámuje plochá profilace s ušima. Od tohoto nejužšího místa se portál směrem do Sálu rozevírá kosým ostěním, k němuž jsou přiloženy dvě edikuly. Ostění neprobíhá zcela plynule. Otvor pro vstup s ušima se před tordovanými tříčtvrtě sloupky vnitřní edikuly zařezává do síly stěny. Odtud se šikmo vrací k vnitřní ose portálu zhruba do úrovně rozestupu sloupků. Ostění pak pokračuje krátkým úsekem kolmé stěny, po němž následuje portál se zmíněnými sloupky. Ty jsou opatřeny profilací stočenou do spirály. Tyto podpory jsou posazeny na vysoké kvádrové sokly, které dosedají na podlahu Sálu. Podstavce na diagonálách pokračují do třech kubických nárožních drápků, jež obemykají dolní obloun aticko-jónských patek. Zaoblení na horní straně pokračuje tak, že obloun při přechodu na trochilus vytváří drobný zlábek, za nějž jsou drápky zaháknuty. Do třetiny výšky stáčených kanelur na sloupcích stoupají píšťaly. Nad prstenci dřívky zakončují jednoduché hlavice. Jejich koše získaly oproti pomyslným klasickým vzorům poněkud „sražený“ tvar. I díky tomu může portál do Sněmovny jako celek

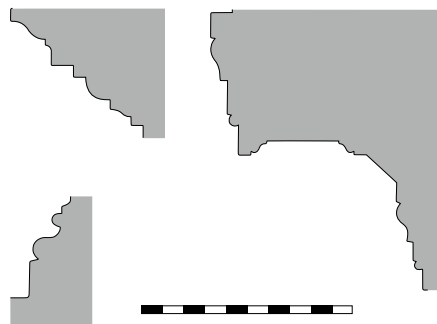

Obr. 2: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, nárys.

působit spíše komorním, než monumentálním dojmem, ačkoli od podlahy Sálu dosahuje výšky přes 6 metrů. Od prstenců hlavic vyrůstají jednoduché listy tvaru čepele se střední žilkou. Rozměrnější listy ve středu směřují přímo vzhůru, po stranách se vychylují do stran. Na nárožích se přehýbají přes svůj vrchní okraj. Bočních listů se dotýkají rozetky zasazené do kulatých terčů. Vše je provedeno jednoduše, stylizovaně. Rozetka zdobí i střed mírně proláklých abaků. Směrem do středu portálu ji střídá jen list. Na abaky oblých sloupků dosedá přímý do stěny zapuštěný překlad s profilací ve stylu all'antica, která je však pro-

Obr. 3: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, půdorys.

Obr. 4: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, zaměření detailů: A – římsa; B – překlad vnitřní a vnější edikuly s kazetováním; C – patka vytočených pilastrů.

sta zobrazivých prvků. Vrchní profil architrávu dosahuje kosé linie směřující k překladu vnější edikuly, která kompozici sněmovního portálu rámuje.

Tato edikula se skládá z pilastrů, které spočívají na soklech položených na lavici, jež obíhá celý Sál. Úsek kamene pod lavicí má však takový tvar, že kvádr soklu lavicí jakoby proniká a pokračuje až k podlaze. (Druhý takový kvádr patrně navazoval na postament přilehlého krbu, viz níže.) Vrchní okraj podstavce o něco málo přesahuje výšku soklů pod sloupky. Drápek patky sloupků se vklíní do průrvy mezi soklem a oblounem pilastru. Patky pilastrů také obměňují aticko-jónský typ. Těla pilastrů jsou však i s kanelurami a písťalami přetočena kolem své osy tak, že hrana dříku vycházející z vnitřního rohu patky směřuje k vnějšímu rohu prstence pod hlavicí.⁴⁾

Hlavice vnějšího portálu se od hlavic sloupků liší jen rozložitějším tvarem listů. Jinak jsou takřka totožné, včetně obměny rozetek a listů na vnitřní straně abaků. U pravého dříku byly čepele listů v místě, kde se hlavice noří do stěny, zmenšeny. Z profilu je rovněž patrné, že nad líc stěny na straně Sálu z celého portálu vystupuje právě čelní přetočená hrana dříků pilastrů a na bocích část jejich hlavic na šířku růžových květů. Převážná většina článků portálu je zasazena do zahlobbeného ostění, kam je celý portál pohybem pilastrů i stočením profilace vnitřních sloupků jakoby sám vtahován. Překlad pilastrů kopíruje architráv vnitřního portálu – i zde perlovce či listovce chybí. Překlad však v tomto případě v podhledu rozčleňuje vpadlé kazetování. Nad architrávem spočívá

Obr. 5: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, detail patek pravé strany portálu.

Obr. 6: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, detail hlavic pravé strany portálu.

Obr. 7: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, detail vnitřní strany hlavic pravé strany portálu.

3) Podrobně P. Měchura, Úpravy a prezentace Pražského hradu v období první republiky. Disertační práce na FF UK, rkp. Praha 2016, s. 156–203, k Vladislavskému sálu s. 158–168.

4) Úhel přetočení činí necelých 45 stupňů.

hladký vlys vytvářející před stěnou mírný reliéf. Kladí završuje hmotná římsa tvarů all'antica, která naopak na nárožích do prostoru Sálu nápadně proniká. Kompozice portálu vrcholí nástavcem. Ten tvoří profilovaný pás, jenž opisuje mírně vyvýšený půlkruhový oblouk. Prostor, který oblouk vymezuje, zůstal prázdný.⁵⁾

Pokud jde o úpravu a zpracování kamene, bylo původní vyznění vstupu do Sněmovny podle všeho poněkud odlišné než dnes. V jagellonské době portál s největší pravděpodobností pokrýval krycí nátěr s barevně řešeným povrchem – shodně jako jiné kamenické prvky v Paláci. Zřejmě ho v běžovém odstínu sjednocoval s okolní stěnou.⁶⁾ Jednotlivé články portálu nevznikly z celých kusů kamene. Jsou poskládány vždy z několika. U edikul jsou díly kladeny v horizontálních vrstvách. Skladba ostění s ušíma je poněkud jiná. Pozastavit se lze i nad paralelními kosými spárami ve vlysu, který pokrývalo pekování. Je rovněž zřejmé, že vyjma vnitřního ostění byly obě edikuly portálu zhotoveny z pískovce přinejmenším dvojí kvality a dvojího způsobu povrchového opracování. Na některých člancích stopy po nástrojích chybí, na jiných jsou naopak dobře patrné. Zdá se, že rozdílům v materiálu odpovídá i výskyt, či absence kamenických značek. Na portále lze i pouhým okem rozlišit části starší, zdatelně poškozené, a ty, které byly obnoveny.

Obr. 8: Pražský hrad, Vladislavský sál, korunovace Leopolda II., 1791 (reprodukce z: J. Debrois, NK ČR, 65 B 000085, vyobr. č. IX, o. c. v pozn. 23).

Obr. 9: Pražský hrad, Vladislavský sál, Korunovační hostina Ferdinanda V., 1836 (Sbírka Národního muzea, H2-31947).

PODOBA VLADISLAVSKÉHO SÁLU VE 20. LETECH 20. STOLETÍ ZA KARLA FIALY A SITUACE PORTÁLU

Podoba portálu tak, jak byla výše popsána, není spjata pouze s přestavbou Starého královského paláce za B. Rieda, kdy do královské huti pronikaly prvky italizující architektury. Je spojena též s působením obdivovatele tohoto stavitele, K. Fialy, pod jehož vedením se ve 20. a 30. letech

20. století v Sále podnikaly rozsáhlé úpravy a restaurátorské práce. K. Fiala v sídle českých králů působil již v 90. letech 19. století za Josefa Mockera. Po jeho smrti získal místo u Jednoty pro dostavění chrámu sv. Víta.⁷⁾ Od počátku 20. století, od roku 1902, jako zaměstnanec „stavební kanceláře Svatovítské“ na Hradě podnikal „ohledání“ a vyměřování „všech částí“ Paláce, vysoce ceněné již jeho současníky.⁸⁾ Po roce 1918 na úpravách Hradu spolu-

5) J. Bažant, Byl Vladislav II. mecenášem umění?, in: Z. Silagiová – H. Šedinová – P. Kitzler edd., *Pulchritudo et sapientia: ad honorem Pavel Spunar*. Praha: Kabinet pro klasická studia, Filosofický ústav AV ČR 2008, s. 254 předpokládá, že v prostoru vymezeném obloukem měl být umístěn reliéf či malba.

6) Za sdělení vřele děkuji panu Mgr. P. Měchurovi, Ph.D.

7) V. Malá, Medailon Karel Fiala. *Architekt: nezávislý čtrnáctidenník architektů* 43, č. 23, 1997; P. Měchura, o. c. v pozn. 3, s. 199.

8) J. Kalousek a kol., O král. hradě pražském: dobrá zdání, jež podali zemskému výboru království Českého prof. Čelakovský, Kalousek,

pracoval s Kamilem Hilbertem. Když K. Hilbert na svou funkci rezignoval, byl K. Fiala přijat do Stavební správy Pražského hradu (1920).⁹⁾ Průzkumné a zajišťovací práce ve Starém královském paláci ve službách Kanceláře prezidenta republiky *sensu stricto* vedl od roku 1924.¹⁰⁾ Přímo ve Vladislavském sále se zásahy pod jeho dohledem soustředily, mohu-li říci, přinejmenším mezi lety 1923–1935. Práce zde však samozřejmě pokračovaly i později.¹¹⁾

K. Fialovi lze bez zdráhání přisoudit nemalou část zásluh o úpravy Starého královského paláce. Vedle toho však nese značný význam rovněž to, že ve zmíněných letech z architektonické činnosti a aktivit jeho spolupracovníků vzešel nebývale rozsáhlý soubor dokumentace. Jedná se o záznamy nálezoové situace, drobné skici, měření jednotlivých prvků, ale i velkoformátové výkresy nejrůznějšího druhu, návrhy na doplnění či dotvoření původních forem apod. Souběžně s tím byla pořizována i fotografická dokumentace. Tyto materiály spolu s Fialovými stavebními deníky poskytují nejen cennou studnici pramenů k poznání vývoje Vladislavského sálu od nejstarších dob historie Starého královského paláce, vykreslují též detailní obraz toho, jaký byl původní vzhled riedovského portálu do Sněmovny v době jeho „odhalení“ a jaký průběh i charakter měla jeho následná proměna.

ZÁSAHY DO PODOBY VLADISLAVSKÉHO SÁLU DO DOBY ÚPRAV ZA KARLA FIALY

Ve 20. letech 20. století se vzezření Vladislavského sálu od jeho dnešní podoby dosti značně odlišovalo. V průběhu circa 150 let před působením K. Fialy v Sále se do jeho vzhledu promítly především úpravy provedené v rámci příprav korunovací českých panovníků. Od dob vlády Josefa II. totiž nejvyšší zemské úřady ve Starém královském paláci již nesídlily. Panovník se rozhodl soustavu státní správy změnit. Staré úřady zrušil a zřídil nové, kterým nevyhradil místo na Pražském hradě, ale „dole ve městě“.¹²⁾ V 80. letech 18. století se ústřední politické a finanční úřady země přesunuly na Malou Stranu.¹³⁾ Stěhování

Obr. 10: Pražský hrad, Vladislavský sál, stav před rokem 1925 (APH, Sběrka fotografií Stavební správy PH, inv. č. 109).

se dotklo soudů, apellací i gubernia. Na Hradě v důsledku toho přestal fungovat žalář. Rozpuštěn byl i sbor střelců, kteří nad ním drželi stráž. Zrušení neunikl ani zemský výbor, pod jehož působnost spadalo vybírání berně a správa katastru. Zanikl též stavovský sněm.¹⁴⁾ Jelení příkop byl prodán do soukromého vlastnictví. Ve Vladislavském paláci bylo od této doby „pusto a prázdno“.¹⁵⁾ Zájem o opravy nadále výrazněji vyvstával pouze v obdobích před korunovacemi, kterým Vladislavský sál od úmrtí Josefa II. do vzniku samostatné republiky posloužil třikrát.

V této souvislosti prošel výraznou úpravou již na konci 18. století, když se chystala korunovace Josefova nástupce Leopolda II.¹⁶⁾ Zprávu o plánovaných krocích před obřadem, jenž připadl na 6. 9. 1791, podal Franz Anton Leonard Herget. Ten stál v čele Stavebního ředitelství zřízeného Josefem II. dohlížejícího mj. na stav budov Pražského hradu.¹⁷⁾ Fr. A. L. Herget ve zprávě o stavu korunovačního Sálu z dubna roku 1791 vyjma jiného uvádí, že jej je „třeba vymalovat v souladu s gotickou klenbou a položit podlahu z velkých desek měkkého dřeva...“.¹⁸⁾ Přiložil také návrh galerie, kterou se „zakryjí nepravidelnosti přední (zá-

dům; výbor zemský a příslušné úřady obnovené za Leopolda II. na Malé Straně zasedaly od roku 1801. M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 119; V. Vávrová, Akademický malíř Josef Navrátil a Pražský hrad, in: Josef Navrátil (1798–1865). Výstava k 200. výročí umělcova narození. Katalog výstavy. Cheb: Státní galerie výtvarného umění 1998, s. 73.

14) Velký stavovský sněm začal zasedat za Leopolda II. (12. 7. 1790 na Pražském hradě, patrně ve Sněmovně); Z. Stoklásková, Korunovace Leopolda II., in: I. Cerman a kol., Habsburkové 1740–1918: vznikání občanské společnosti. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2016.

15) J. Kalousek a kol., o. c. v pozn. 8, s. 51.

16) Viz Z. Stoklásková, o. c. v pozn. 14.

17) M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 119.

18) K podlaze sálu blíže V. Vávrová, Vývoj podlahy Vladislavského sálu na Pražském hradě v archivních dokumentech. Příspěvek ke stavební dějinám Starého královského paláce, in: M. Kubelík – M. Pavlík – J. Sulc edd., Historická inspirace. Sborník k počtě Dobroslava Líbala, Praha: Jalna 2001, s. s. 441–445, zvl. s. 443.

Rieger a Stupecký. Praha: Bursík a Kohout 1907, cit ze s. 17; P. Měchura, o. c. v pozn. 3, s. 156. Před rokem 1918 K. Fiala zaměřil vnější portál Jezdeckých schodů. Ve svém článku z roku 1922 klade počátek svého zaměřování 20 let nazpátek.

9) V. Malá, o. c. v pozn. 7, s. 199.

10) M. Vilímková, Pražský hrad. Starý palác. Dějiny. SÚRPMO Praha 1974, s. 137 (uloženo v APH); V. Malá, o. c. v pozn. 7, s. 50; P. Měchura, o. c. v pozn. 3, s. 157.

11) Srov. M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 139, 141; V. Malá, o. c. v pozn. 7, s. 50.

12) J. Kalousek a kol., o. c. v pozn. 8, s. 51.

13) Ve 30. letech 19. století zde fungoval mj. tzv. Guberniální či Zemský

Obr. 11: Pražský hrad, Vladislavský sál, stav po roce 1928/29 (APH, Sběrka fotografií Stavební správy PH, inv. č. 114, foto J. Štenc, 1928/29, Archiv Štenc Praha).

padní stěny sálu“.¹⁹⁾ Malba měla být dle jeho předešlého vyjádření provedena „v šedých tónech s modrými výplněmi pro obveselení oka“.²⁰⁾ O provádění výzdoby klenby a o galerii se zmínky činí také v korespondenci hraběte Chotka a Leopolda le Noble.²¹⁾ Posledně zmiňovaný žádal, aby se na výmalbě Sálu pracovalo i o nedělích a svátcích. Výzdobu klenby a dřevěné galerie, které pro obřad v Sále vznikly a které byly potaženy malbami dle návrhů dvorního malíře Václava Ambroziho,²²⁾ zachycuje i dobová grafika.²³⁾ Konstrukce pro svědky obřadu podél stěn Sálu sahaly do výše klenebních výběhů. Byly opatřeny zábradlím, jež kombinovalo gotizující jeptišky s páskami a rokajem. Výjevy na dolních přepážkách galerie patrně zobrazovaly starozákonní scény.²⁴⁾ Na kápích klenby grafika zpodobuje kazetování a pásy ozvláštněné rokajem, které kopírují křivky žeber. Za diváky na tribunách lze na stěnách Sálu postřehnout také architekturu s kružbovými ornamenty a rámy okenních ostění. Tato výzdoba odpovídá tomu, co zveřejnily fotografie před zásahy K. Fialy. Jediné, co oproti nim na tomto výjevu holdování Leopolda II. (1791) chybí, jsou výrazné růžice a kvadriloby mezi žeby. V pohledu okenních záklenků se však v jakési formě objevují. Východní stěna je též upravena tak, jako na fotografiích zaznamenávajících postup adaptace za K. Fialy. Mezi rá-

mováním jsou zde patrné i tor-dované sloupky. Již následujícího roku (9. 8. 1792) se v Sále nechal korunovat také Leopoldův nástupce František I. Pro tuto událost se patrně využilo existující výzdoby.

Předpokládá se, že v roce 1836 malbu na klenbě Sálu pro příležitost korunovace Ferdinanda V. českým králem obnovoval či upravoval Josef Navrátil se svou dílnou.²⁵⁾ V Sále se jako obvykle konalo holdování a slavnostní hostiny.²⁶⁾ To, zda-li malíř nějaké úpravy v Sále skutečně provedl, případně jaké a v jakém rozsahu, však není zcela jednoznačné. Vše ale ukazuje na to, že pokud Navrátilova dílna k práci v Sále opravdu přistoupila, nešlo o nic zásadního. Podle dostupných vyobrazení ceremonie za Leopolda II. (1791) se totiž zdá,²⁷⁾

že se Navrátilovy zásahy již existující výzdoby nijak výrazně dotknout nemohly. Kazetování na klenbě i gotizující architektura kolem portálů stěny Sálu zdobila již na konci 18. století. J. Navrátil, který jako malíř a dekoratér v hradních službách působil téměř 40 let, se sice v letech 1835–1836 zakázek od Dvorního stavebního úřadu v rámci příprav korunovace, jež zahrnujly i Vladislavský sál, se svojí dílnou doložitelně ujal. Dochovaly se k tomu účty.²⁸⁾ Za práci v „korunovačnín“ Sále si však dle zjištění V. Vávrově nárokoval pouhých 13 zlatých za „vymalování nových tribun ‚na gotický způsob‘ a vylepšení starých tribun a dále za výzdobu zazděných oken stejným způsobem.“²⁹⁾ V porovnání s ostatními trojcifernými položkami rozpočtu jde o částku dosti skromnou. Úpravy se zřejmě týkaly předně dočasných dekorací. Dostupné informace nenasvědčují tomu, že by se měly projevit na malbách klenby a stěn či na portálech. V této sou-

19) Citace dle M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 121.

20) Citace tamtéž, 10, s. 122.

21) Tamtéž, s. 123.

22) Viz pozn. 21.

23) Johann Debrois (Jan Debrois z Bruycku), Urkunde über die vollzogene Krönung seiner Majestät des Königs von Böhmen Leopold des Zweiten, und Ihrer Majestät der Gemahlinn des Königs Maria Louise gebornen Infantinn von Spanien. Prag: Haase 1808, NK ČR sign. 65 B 000085 (vyobr. č. IX); Moravská zemská knihovna v Brně, sign. 4-0102. 120 (1818); Österreichische Nationalbibliothek, sign. 171863-D.

24) Čitelná je napravo při jižní zdi scéna Obětování Izáka (a snad výjev s Kainem a Ábelem, tj. Ábelova oběť), nalevo byl zobrazen Jákobův žebřík aj.

25) Viz APH, fond Karla Fialy, Vladislavský sál, inv. č. 176, I. III. 1927 („v r. 1836 Navrátilem malba opravena a doplněna“); K. Fiala, Nejstarší část pražského hradu zachráněna, Večerník, příloha k „Práva Lidu“, č. 245, 16. října 1928, malíři malby v sále přisuzuje; M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 127, 141, taktéž zmiňuje úpravy malby v Sále prováděné Navrátilem; shodně M. Halata, Rakouský císař a poslední český král Ferdinand I., in: G. Blažková a kol., Příběh Pražského hradu. Praha: Správa Pražského hradu 2003, s. 412, 415; M. Sekyrková, 7. 9. 1836 Ferdinand V. Poslední pražská korunovace. Praha: Havran 2004, s. 37, kde se hovoří o vymalování Sálu v pozdně empírovém stylu Navrátilovou dílnou, avšak bez udání zdroje informace. Dle litografie F. Wolfa (J. Muk, Poslední korunovace českého krále roku 1836. Praha: Politický klub Československé národní demokracie 1936, příloha XI) byla výzdoba v Sále roku 1836 táž jako před Fialovými úpravami.

26) J. Muk, o. c. v pozn. 25, s. 60nn. Hostinu zachycuje litografie F. Wolfa dle kresby E. Gurcka (tamtéž, příloha XI); holdování českých a moravských stavů Ferdinandu V. zachycuje grafický list z APH, inv. č. 15/2 (I. Cerman, o. c. v pozn. 14, s. 365, 795) aj.

27) J. Muk, o. c. v pozn. 25.

28) V. Vávrová, o. c. v pozn. 13, s. 73nn.

29) Citace tamtéž, s. 74; dle M. Halata, o. c. v pozn. 25, s. 415 si Navrátil účtoval „štřejchování“ tribun, tedy jejich povrchovou malířskou úpravu, patrně nátěr.

Obr. 12: Pražský hrad, Vladislavský sál, severní stěna s portálem do Sněmovny, stav před rokem 1928 (APH, Sběrka fotografií Stavební správy PH, inv. č. 113/9, Archiv Štenc Praha).

vislosti lze nicméně uvést, že pro korunovaci 1836 byly patrně sneseny „těžkopádné tribuny při zadní stěně sálu“ ve prospěch nové konstrukce vhodnější, kterou Navrátilova dílna jistě upravovat mohla.³⁰⁾ Pravděpodobně se jedná o tu, kterou nechal K. Fiala v roce 1925 rozebrat „do paliva“.³¹⁾ Nástěnnou výzdobu Sálu by ostatně v roce 1836 zásadně opravovat ani nebylo zapotřebí, neboť nejen podlahu, ale i stěny „vkusně“ vyzdobeného Sálu i s portály pro slavnostní příležitost pokryla červená a bílá sukna „srovnaná v pěkné souměrné vzorky“.³²⁾ Na východní straně se vypínal trůn, na západní byl orchestr a podél dlouhých stran byly zřízeny tribuny, které i portál do Sněmovny zcela zakrývaly.³³⁾

Osm tisíc zlatých vyhrazených na opravy Sálu pro zasedání stavovského sněmu, který se měl konat roku 1848, se zužítkovat nepodařilo. Jak ze sněmu, tak z oprav sešlo.³⁴⁾ Další úpravy, a to oprava kleneb včetně omítnutí, odlámání neslohových ozdob na stěnách, odstranění zastřešení a nadsvětlíku při dveřích do Sněmovny (!), u zdvojených dveří na Jezdecké schody i na čelní stěně proti kapli Všem svatých aj., byly plánovány pro neuskutečněnou korunovaci Františka

30) M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 127.

31) APH, fond Karla Fialy, Vladislavský sál, inv. č. 176, Galerie dřevěná v sále, 16/IV 1925.

32) Viz např. grafiku zachycující korunovační hostinu císařovny Marie Anny Karolíny, Národní muzeum, Historické muzeum, inv. č. H2-31948, barevná litografie 1836.

33) Popis uvádí J. Kalousek, Korunování na království české r. 1836, Osvěta, listy pro rozhled v umění, vědě a politice, č. 4, 1886, s. 289; do Sněmovny korunovaný král před holdováním „vkročil“, aby si krátce odpočinul, s. 303.

34) J. Kalousek a kol., o. c. v pozn. 8, s. 53.

Obr. 13: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, stav před rokem 1927 (APH, Sběrka fotografií Stavební správy PH, inv. č. 156/2, foto J. Štenc, před 1927, Archiv Štenc Praha).

Josefa I. v 60. letech 19. století. Velkou zakázku v této souvislosti získal opět J. Navrátil. Dle zprávy, kterou vypracoval vídeňský dvorní sochař August le Vigne ve spolupráci se Zámeckým hejtmanstvím,³⁵⁾ byl tehdy Vladislavský sál potažen tmavošedou barvou a vymalován „šedě do bíla“. Byl vyzdoben „ornamenty listoví a rosetami, které se podle tehdejšího hodnocení ke gotickému stavebnímu stylu nehodily.“ Sál pod dojmem malby „trpěl“.³⁶⁾ Též portiky a dvevní ostění při vchodu na Jezdecké schody, při portálu do Sněmovny a na čelní stěně proti kapli Všem Svatých vyrobené „z kamene a malty“ působily na A. le Vigne jako „protislohové“. Padlo tudíž rozhodnutí tato ostění odstranit a nahradit je novými neogotickými. Autorem návrhů na „zgotizování“ portálů v Sále, včetně portálu do Sněmovny, i na jeho nové dveře byl taktéž J. Navrátil.³⁷⁾ Zabílit se měly též staré „nepěkné“ nástěnné a nástropní malby a stěny i strop Sálu připravit na výmalbu novou podle vzorků v hladkých plochách s plasticky vystupujícími

35) V. Vávrová, o. c. v pozn. 13, s. 75.

36) Citace tamtéž, s. 75.

37) A. Podlaha, Plány a kresby, chované v kanceláři správy Pražského hradu, Památky archeologické XXXII, 1920–1921, s. 171–173; V. Vávrová, o. c. v pozn. 13, s. 76.

žebry.³⁸⁾ Obnoveny měly být rovněž tribuny.³⁹⁾ Přestože zamýšlené úpravy byly dopodrobna vypracovány i s rozpočty, na jejich provedení v kontextu politických poměrů po rakousko-uherském vyrovnání také nedošlo, riedovským portálům zřejmě ku prospěchu. V roce 1861 nadto samotného Navrátila postihlo ochrnutí poté, co prodělal mozkovou příhodu.

Na počátku 80. let 19. století pak malbu na klenbě Vladislavského sálu opravoval Josef Klíma, malíř pokojů na Malé Straně. Na několika místech zanechal nápis se svým jménem a letopočtem.⁴⁰⁾ Další zásahy v interiéru Sálu či přímo na portálech do doby K. Fialy však (prozatím) známy nejsou.

Zájem soustavněji o Palác pečovat ke konci 19. století, kdy byl Vladislavský sál „navštěvován jen ještě od cizincův aneb užívá se ho též k výstavám“, dle svědectví současníků na jednu stranu sílil.⁴¹⁾ Přistoupilo se k několika úpravám, které konzultovala vídeňská Centrální komise. Došlo na opravu části krovu. Za nejviditelnější ze zásahů lze asi označit zbourání prádelen, které bránily výhledu na Vladislavský sál ze severní strany palácového dvorka.⁴²⁾ V rámci restaurování fasád Sněmovny, křídla Jezdeckých schodů a Zemských desk byl v prvních letech 20. století doplněn značně poškozený vnější portál Jezdeckých schodů a jiné prvky průčelí.⁴³⁾ Oprav se plánovalo i více.⁴⁴⁾ Bylo též zadáno zaměření Vladislavského sálu. K. Fiala si na druhou stranu v jednom ze svých pozdějších článků posteskl, že toho času (nejen) studiu Pražského hradu bránily „značné obtíže“, které vyvstávaly z „neochoty úřadů vídeňských i tehdejší správy hradu“.⁴⁵⁾ Tato situace se pochopitelně změnila po roce 1918.

Ještě před zahájením soustavných úprav sídla hlavy státu za První republiky⁴⁶⁾ bylo před rokem 1900 pořízeno několik fotografií interiéru Starého královského paláce, které zachytily podobu Vladislavského sálu i s portály tak, jak je zanechalo 19. století, před Fialovými zásahy.⁴⁷⁾ Všechny zdi v Sále tehdy pokrývala výzdoba vzniklá pro korunovační obřad (patrně 1791), jak bylo naznačeno výše. Omítnuté kápě klenby zaplňovaly kazety s rostlinnými ornamenty. Do zbylých barevných polí byly zasazeny růžice, či kvadriloby. Malba na profilaci žebér napodobovala články klasického stavitelství, stylizované perlovce a listovce. Starší prameny, záznamy K. Fialy a ikonografie dovolují

říci, že výmalba byla převážně provedena *en grisaille*.⁴⁸⁾ Klenební pole s rozetami a kvadriloby asi pokrýval světle modrý odstín.⁴⁹⁾ Podobně byly upraveny i ostění okenních a dveřních otvorů. Okolní stěny rozčleňovala dekorativní kružbová architektura pseudogotických tvarů, která doplňovala i okolí portálů. Malíři ji však nekomponovali vzhledem k portálům, nýbrž vůči ploše stěn. Asymetrické umístění vstupů zřejmě „vadilo“. Portály také při obrazech povětšinou zakrývaly galerie, anebo závěsy. V témže duchu byly pojednány i okenní niky se zdobnými rámy, slepými zrcadly a rostlinnými ornamenty. Na západní straně stála zmiňovaná pseudogotická dřevěná tribuna se sádrovými doplňky přistavěná ke stěně.

Shodně jako zbytek Sálu byla upravena též severní stěna s portálem do Sněmovny.⁵⁰⁾ K. Fiala jej proto našel ve stavu, v němž byly prvky z Riedovy doby prakticky neznatelné. Jejich objevení umožnily v podstatě až sondy, které Fialův tým v Sále prováděl, odsekávání povrchové vrstvy nástěnné úpravy a škrabání omítek. Dle dobových fotografií a Fialových skic z roku 1925 lze dokonce říci,⁵¹⁾ že vstup do Sněmovny na první pohled vypadal jako klasicistní edikula, která neměla s pozdní gotikou takřka nic společného. Na lavici dosedaly dva poměrně štíhlé kanelované pilastry v plochem reliéfu beze známek vytvoření. Dříky s vloženými píšťalami vycházely z klasicizujících patek, vrcholily v jednoduchých listových hlavicích. Na abacích spočívalo plné kladí a půlkruhový nástavec. Všechny články doplňovala malířská výzdoba inspirovaná antickým dědictvím: perlovce, kymation, růžice. Střed půlkruhové archivoly ozvláštňovala rozeta v půlkruhovém poli obklopená snítkami vavřínu. Vnitřní část pravoúhlého vstupu s dubovými dveřmi směrem ze Sálu mezi pilastry vymezovala plochá profilace ostění s ušima. Vstup byl umístěn v lici s okolní stěnou Sálu. Ostění obíhal výrazný malovaný pletenec. Po stočených sloupcích nebylo ani stopy.

NOVODOBÉ ZÁSAHY DO PORTÁLU A JEHO STAV PO ODSTRANĚNÍ DODATEČNÝCH ÚPRAV

Dle dostupných zdrojů se prozatím zdá, že na přepracování sněmovního portálu do této podoby muselo dojít několika zásahy, přinejmenším dvěma. Nejprve byl asi upraven někdy v druhé polovině 16. či na počátku 17. století. Tehdy se zřejmě přistoupilo k přepracování vnější edikuly, odstranění částí zapuštěných do stěny a zaklenutí vzniklého průchodu cihlovou vyzdívkou do segmentového oblouku. Do čela portálu bylo vloženo nové ostění. K. Fiala ho v jedné ze svých poznámek kladl do doby Ferdinanda II. J. Muk jej považoval za „renesanční z Wohlmutovy doby“.⁵²⁾ Napodruhé byl portál patrně pozměněn pro pří-

38) M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 128–129; V. Vávrouš, o. c. v pozn. 13, s. 75, 76.

39) M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 128–129; V. Vávrouš, o. c. v pozn. 13, s. 76.

40) APH, fond Karla Fialy, Vladislavský sál, inv. č. 176, 4. XI. 1927 (architekt klade opravy malby do doby před příjezdem korunního prince Rudolfa do Prahy); P. Měchura, o. c. v pozn. 3, s. 161, 167.

41) Citace z E. Herold, Královský hrad pražský. Praha: Tiskem a nákladem Dra Edvarda Grégra 1894, s. 254; M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 131nn; též, na s. 132 o stoupajícím zájmu o údržbu Paláce.

42) J. Kalousek a kol., o. c. v pozn. 8, s. 53. Dle jeho slov Komise demolicí schválila.

43) M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 132–133.

44) Tamtéž, s. 134nn.

45) K. Fiala, Starý hrad pražský, Stavitel I, 1922, s. 11.

46) Podrobně P. Měchura, o. c. v pozn. 3.

47) APH, fond Sbírka fotografií Stavební správy Pražského hradu (dále jen Sbírka fotografií); zejména inv. č. 106 (fotografie Sálu z roku 1882), č. 107 (fotografie Sálu z roku 1885), č. 108, č. 109, č. 110 (fotografie E. Mála z roku 1914), č. 112 (fotografie Vojty zachycující Sál před rokem 1928), č. 113/1 (fotografie J. Štence z téže doby) aj.

48) APH, o. c. v pozn. 25 („šedá [barva na omítce] z doby Leopolda II., kdy sál byl plasticky vymalován. Navrátilem v r. 1836 malba opravena...“).

49) Dle vyobrazení zachycujícího slavnostní banket císařovny v Sále (barevná litografie, Národní muzeum, Historické muzeum, inv. č. H2-31948; Franz Wolf, tuš, akvarel na papíře, návrhy pro Journal Pitoresque ve sbírkách Správy Pražského hradu).

50) Na většině vyobrazení z 18. a 19. století je však zakryt dočasnou architekturou anebo závěsy, jak bylo zmíněno výše.

51) APH, 10301, složka 1543 (Sněmovna portál, portál v sále Vladislavském, měření 11/23, 12/24 – 28. VII. 1925).

52) D. Líbal – J. Muk, o. c. v pozn. 2, s. 291 (shodně jsou zde datovány

Obr. 14: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, stav v roce 1928 (APH, Sbírka fotografií Stavební správy PH, inv. č. 158/1, foto J. Štenc, 1928, Archiv Štenc Praha).

Obr. 15: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, rozlišení původnosti: červená – původní prvky; modrá – přesunutá ostění; bez barvy – prvky obnovené za K. Fialy.

ležitost korunovace Leopolda II., avšak asi jen povrchovou úpravou, jako zbytek Sálu.

Takřka s jistotou lze nicméně předpokládat, že do-datečné úpravy měly navozovat jiný účinek, než portál riedovský z jagellonské doby. Díky inspiraci v tvarovém rejstříku klasické antiky byly sice některé z původních článků ponechány, ty ostatní, „nejrušivější“, pro riedovskou architekturu na Pražském hradě charakteristické, však odlišným estetickým požadavkům ustoupily. Zřetelně neklasičtí vytočené pilastry nechal autor úpravy odsekat. Vnitřní sloupky s tordovanou profilací utrpěly tím, že byl průchod do Sněmovny zbaven tvaru nálevky s vloženou edikulou a opatřen segmentovým obloukem. Vstup s dveřmi a ostěním se v závislosti na tom posunul ze síly stěny na její líc. Dle kreseb K. Fialy se zdá, že průchod za dubovými dveřmi po úpravě probíhal jen v mírném sklonku zhruba do poloviny těl dnešních sloupků. Odtud se ostění rozevíralo směrem do Sněmovny. Fialův tým tak při odhalování reliktů portálu ze sklonku 15. století kromě

horních částí kompozice s kladím a nástavcem v neporušeném stavu mnoho nenalezl.

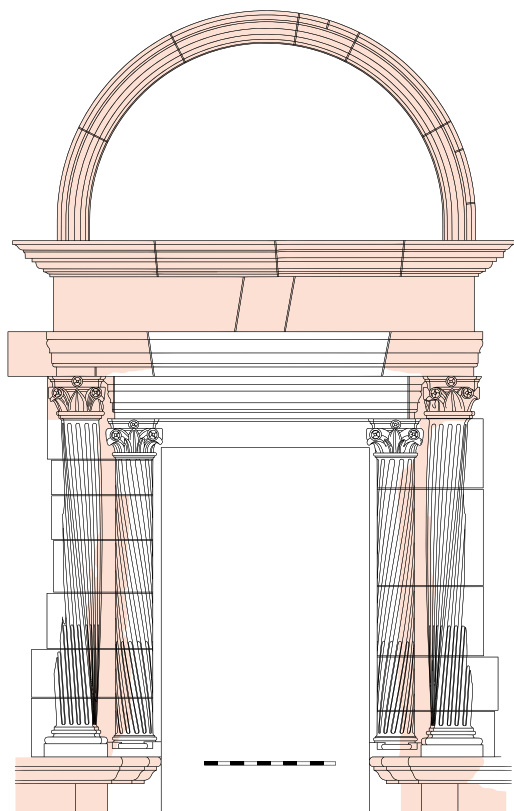
Z Fialových náčrtů nálezoové situace severní stěny je patrné,⁵³⁾ že vsazení nového ostění a vysekání segmentového oblouku vnitřní portál odstranilo téměř celý. Tento zásah totiž sněmovní portál zbavil sloupků se stáčenou profilací i s překladem. Ukazují na to půdorysná zakreslení⁵⁴⁾ i spáry v tělech dřívků. Původní kámen s náznaky profilace se dochoval jen ve vnější části směrem od vstupu tam, kde je následně překryla hmota nového ostění. Na patkách zbylo po jednom nárožním drápku, na levé straně spíše jen jeho fragment.⁵⁵⁾ Zničeny byly též hlavice. Jejich tvar byl za K. Fialy patrný již jen z velmi malých pozůstatků vnějšího profilu při styku s kosou linií ostění, a to pouze na pravé straně portálu. Druhá z hlavic, až na drobný zbytek prstence, vzala za své nadobro. Jak bylo zmíněno, proražení segmentového oblouku zásadně porušilo také profilovaný překlad, který na sloupky dosedal. Dochovaly se z něj pouze dva drobné postranní úseky. Oblouk však poškodil i překlad s kazetami, který vynášely vytočené pilastry. Z kazet v podhledu architrávu zde na obou stranách portálu zůstalo jen po jednom poli kazet těsně u hlavic. Z těl a patek pilastrů zásah též přestály toliko reliktů obrácené do vnitřního prostoru průchodu. Kosé ostění nálevky mezi edikulami pak bylo

portály vložené do západní a jižní stěny). O přesné době vsazení ostění s ušima a proražení segmentu není prozatím snadné rozhodnout. Představě, že by byl portál nechal odsekat B. Wohlmut, by bránila skutečnost, že architekt Riedovu tvorbu obdivoval. To by dovolovalo přiklonit se spíše k názoru K. Fialy a ostění datovat do mladší doby. Na stranu druhou byla Sněmovna velmi zasažena plameny při požáru Hradčan roku 1541, jak osvětlují dobové zmínky. Mohly fatálně poškodit i portál. Logické by pak bylo, že by byl upraven právě za B. Wohlmuta, v době přestavby Sněmovní síně. Úpravy po požáru 1541 se dotkly také podlahy Vladislavského sálu, která se dle Wohlmuta „měla dělat ze silného dřeva...“, citace dle V. Vávrova, o. c. v pozn. 18, s. 441.

53) APH, 10301, výkresy č. 0171, 1543, 1545, 1546.

54) APH, 10301, výkres č. 1545.

55) K částečnému odstranění dochovaných reliktů mohlo dojít i při doplnění, aby bylo možné nasadit díly nové.

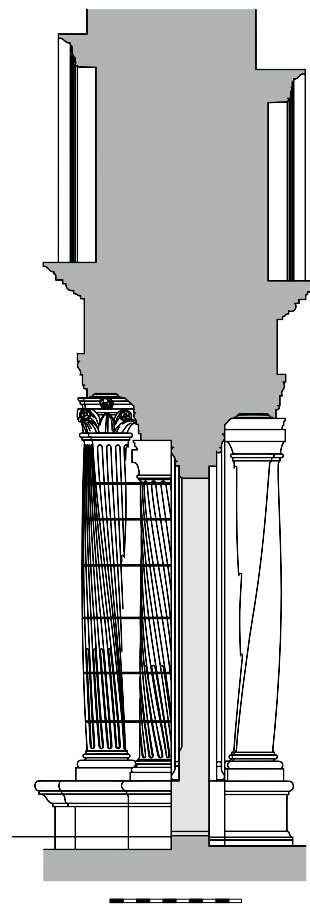
Obr. 16: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, nárys s rozlišením původnosti: červená – původní prvky; bez barvy – prvky obnovené za K. Fialy.

vyplněno a vyrovnáno. Pilastry byly nově provedeny bez stočení v plochem reliéfu.

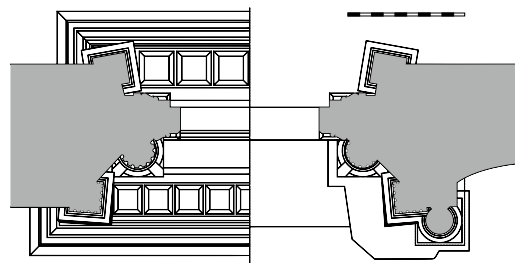
Tuto hmotu nechal spolu s povrchovou úpravou portálu K. Fiala odstranit na kámen z doby Vladislava II. zjištěný sondami. Torzovitý stav díla po odhalení dodatečných vrstev a přesunutí novějšího ostění zachytila fotografie, kterou pořídil Štencův grafický závod (APH, Sbírka fotografií, inv. č. 158/1). V inventáři Sbírky fotografií je snímek datován do roku 1928. (J. Štenc na dokumentaci Paláce s K. Fialou spolupracoval dlouhodobě.)

Sondy a odstraňování novějších omítek spolu s rozebíráním podlahy přitom K. Fiala vedlo i k dalším objevům. Ve vstupu ze Sálu do Sněmovny se pod prahem dveří „z doby Ferdinanda II.“ (vládl 1619–1637, pozn. autorky) podařilo nalézt starý práh, který též pocházel z jagellonského období, a „jehož ostění z větší částí zachováno a nalezeno bylo pod mladší omítkou. Práh jest se zvýšeným stupněm uprostřed v šířce zárubně dveří, takže tento práh doplňuje vrchní zachované součásti. Zhotovený je z pískovce, patrně „vyšerovského“.⁵⁶⁾ Nález poskytl další vodítko k rekonstrukci původního stavu portálu, kterou K. Fiala později vypracoval.

56) APH, fond Karla Fialy, Sněmovna, inv. č. 188, 10. VI. 1926; rozkresleno ve skice „Starý vladislavský práh dveří ze sálu do sněmovny“; měření viz APH, 10301, č. 0166 (Práh původního portálu do sněmovny); P. Měchura předpokládá původ kamene v lokalitě lomu v okolí Nehvizd (P. Měchura, o. c. v pozn. 3, s. 188).

Obr. 17: Pražský hrad, Vladislavský sál, K. Fiala: hypotetická rekonstrukce původního stavu obou stran portálu do Sněmovny, řez (kresba dle APH, 10301, č. 2887).

Obr. 18: Pražský hrad, Vladislavský sál, K. Fiala: hypotetická rekonstrukce původního stavu obou stran portálu do Sněmovny a krbu na straně Sálu, půdorys (kresba dle APH, 10301, č. 2887).

PŮVODNOST PORTÁLU A JEHO SKLADBA V JAGELLONSKÉ DOBĚ

Z dostupných zdrojů tak ve výsledku vyplývá, že nynější podoba portálu do Sněmovny ve značné míře vzešla až z adaptace provedené na základě těchto nálezů K. Fialy. Pochybnosti, které o jeho autenticitě vyslovil J. Muk a D. Líbal ve stavebněhistorickém průzkumu Paláce,⁵⁷⁾ lze nyní doplnit zpřesněním, že původní je v úhrnu přibližně třetina portálu, lavici nepočítaje. Je to patrné jak z fotografií a Fialových záznamů, tak také z charakteru kamene a stop jeho opracování.⁵⁸⁾

57) D. Líbal – J. Muk, o. c. v pozn. 2, s. 291.

58) Na původních člancích portálu, zejména na půlkruhovém nástavci, se též dochovaly kamenické značky, které na obnovených prvcích

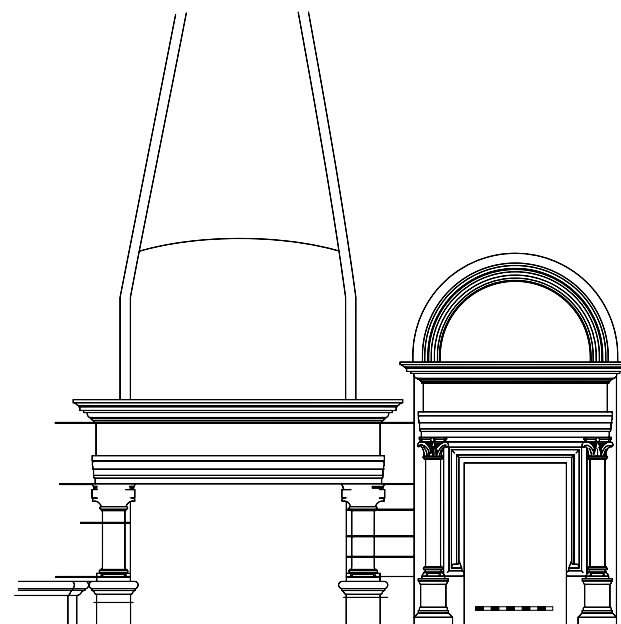
Zohledníme-li však další již neexistující součásti portálové kompozice, bude to v porovnání se stavem za Benedikta Riada ještě méně. Další Fialovy nálezy totiž potvrzují, že portál do Sněmovny měl protějšek „na rubové straně“, ⁵⁹⁾ tj. ve vnitřním prostoru Sněmovní síně, podobně jako portál České kanceláře v Ludvíkově křídle. Jeho pozůstatky uvnitř Sněmovny K. Fiala zdokumentoval již v roce 1925.⁶⁰⁾ Nejužší místo průchodu z Vladislavského sálu do Sněmovny bylo na sklonku 15. století provedeno zhruba vprostřed síly stěny, odkud se do Sněmovní síně otevírala další nika. Portál zde nepochybně získal tvary velmi podobné vstupu směrem ze Sálu. Podle všeho se též skládal z podpor, které vynášely překlad, hladký vlys a masivní římsu. Edikula byla sice o něco nižší než u lépe dochovaného portálu na straně Sálu, patrně ji ale též završoval půlkruhový nástavec. V době dokumentace za K. Fialy ho však bylo možné odvodit jen od novějšího „pásku“ neznámého stáří.⁶¹⁾ Pro zajímavost lze uvést, že obdobný výškový rozdíl vykazují i obě strany zmíněného portálu v České kanceláři.

Pro výklad podoby portálu ve Sněmovně se vzhledem k povaze nálezů nabízely různé varianty. Mezi studiemi, které vypracoval K. Fiala a F. Podval zřejmě pro případné doplnění, se objevují vytočené pilastry na podstavcích s překladem a kazetováním v podhledu (K. Fiala),⁶²⁾ či sloupky různého průměru po stranách zalomeného renezančního ostění obíhajícího pravoúhlý otvor. Postaveny jsou na podstavce kreslené dle jiných portálů Paláce (F. Podval).⁶³⁾ Podpory jsou ale ve všech případech – lze-li soudit podle toho, že v porizovaných záznamech nálezové situace takové prvky chybí – výsledkem hypotetického výkladu. Ačkoli jsou tedy tyto rekonstrukce z převážné části pouze předpokládané, představu o původním vzezření zaniklé portálové architektury přesto poskytnout mohou, třeba Fialova studie portálu do Sněmovny v řezu.⁶⁴⁾

Původní kompozice portálu však byla ještě o něco složitější. V květnu roku 1927,⁶⁵⁾ když se pod Fialovým dohledem pokračovalo ve škrabání stěn a odhalování pozůstatků starších stavebních etap směrem k východní stěně Vladislavského sálu, objevily se v jeho severovýchodním koutě také stopy krbu. Víme, že v jagellonské době prostor velkého Sálu vytápěly krby dva.⁶⁶⁾ Jeden se nalézal v jihozápadním koutu při průchodu do Ludvíkova křídla. Druhý

Obr. 19: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, detail vnitřní strany pilastru pravé strany portálu s patrným odsekáním římsy zaniklého krbu.

Obr. 20: Pražský hrad, Stará sněmovna, K. Fiala a F. Podval: hypotetická rekonstrukce zaniklého portálu a krbu uvnitř místnosti, jedna z variant (kresba dle APH, 10301, č. 2890).

byl umístěn na diagonálu ke konci severní zdi. Topeniště byla založena pod podlahou místnosti. I tyto objevy Fialův tým pečlivě dokumentoval. Z jeho zjištění je zjevné, že se hůře dochovaný krb nacházel v těsné blízkosti portálu do Sněmovny. K. Fiala s kolegou F. Podvalem v náčrtech za-

chybí. Ke značkám v Paláci zevrubně P. Chotěbor, K jagellonské přestavbě Starého královského paláce, Castellologica Bohemica 13, 2016, s. 119–152.

59) D. Líbal – J. Muk, o. c. v pozn. 2, s. 291.

60) APH, 10301, č. 1550.

61) K. Fiala (záznam v APH, 10301, č. 1550) tento prvek opatřil poznámkou „Nový pásek“.

62) APH, 10301, č. 2891, 2893, 2887. Architekt je patrně kreslil dle pi-

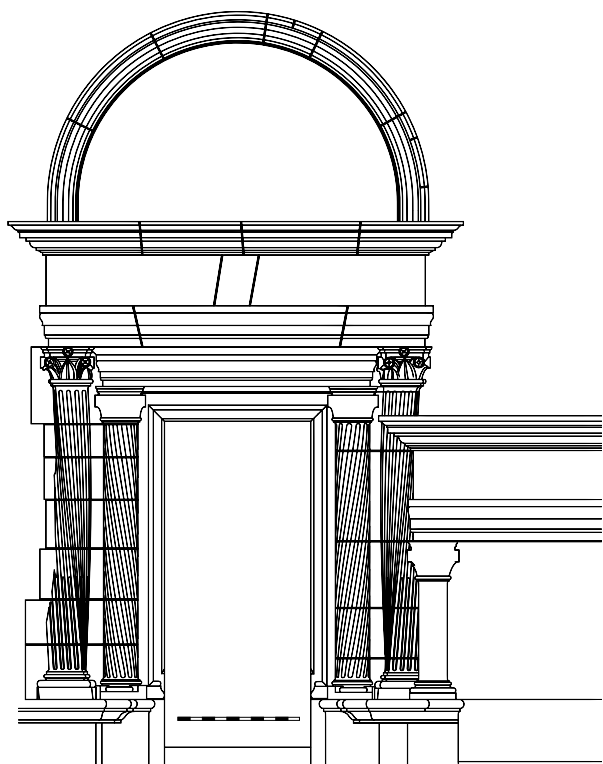
lastrů portálu na straně Sálu.

63) APH, 10301, č. 2890, 2892.

64) APH, 10301, č. 2887.

65) APH, fond Karla Fialy, Vladislavský sál, inv. č. 176, fol. 23, 31. V. 1927.

66) E. Šamánková, o. c. v pozn. 2; J. Hořejší, o. c. v pozn. 2, s. 39; G. Fehr, o. c. v pozn. 2, s. 30; D. Líbal – J. Muk, o. c. v pozn. 2, s. 292 aj.

Obr. 21: Pražský hrad, Vladislavský sál, K. Fiala: rekonstrukce portálu do Sněmovny a přilehlého krbu, nárys (kresba dle APH, 10301, č. 2887).

znamenal pozůstatky jeho architrávu a vnější profil rostlinných hlavic, které zdobily dřívky (snad) obličných podpor.⁶⁷⁾ Ne jedné ze studií (pauza APH, 10301, č. 2893) K. Fiala dokonce rekonstruoval i listové hlavice s rozetami. Objeveny byly také zbytky dýmníku.⁶⁸⁾ Ačkoli rozsah nálezů nebyl nikterak rozsáhlý, dobrat se hypotetické podoby krbu podle nich možné bylo.⁶⁹⁾ Na Fialových výkresech jde o šířkovou edikulu posazenou na lavici v bezprostředním kontaktu se sněmovním portálem. Krb zřejmě tvořily sloupky na podstavcích, jimž dodnes odpovídá část dochovaného kvádrů pod lavicí. Sloupky podpíraly plné kladí s „hradní“ profilací – typ, jež Riedova huť takřka beze změny opakovala i na ostatních portálech Paláce. Na výkresech se objevují také kubické drápky patek, shodné jako u sloupků sněmovního portálu. O jejich podobě se však autor spíše dohadoval. Měření nicméně ukázala, že vrchní část architrávu krbu dosahovala výšky cca 215 cm. Jeho vnitřní prostor (bez podpor) zaujímal šíři přes 290 cm.⁷⁰⁾ Náznaků překladu a vnějšího profilu pravé hlavice si na zdi Sálu východně od portálu do Sněmovny pozorný divák povšimne dodnes.

Dle měření a výkresů K. Fialy tak lze nabídnout řešení i dalších otázek, které vznesl J. Muk ve stavebněhistorickém průzkumu Paláce.⁷¹⁾ Povrchový reliéf na pravém ostě-

67) APH, 10301, č. 0157, 0161 (Vladislavský sál, Krb vedle vchodu do sněmovny 15).

68) APH, 10301, č. 0158, 0159, 0160 (F. Podval: měření z roku 1930, 16).

69) APH, 10301, č. 2391.

70) APH, 10301, č. 0157, 0158, 0160, 0161 (měření F. Podval; na výkresu č. 0161 z ledna 1930 je drobný záznam patky s drápkem. Není však patrné, zda patří ke krbu, či portálu); srov. D. Líbal – J. Muk, o. c. v pozn. 2, s. 292.

71) D. Líbal – J. Muk, o. c. v pozn. 2, s. 291.

ní sněmovního portálu mezi vytočeným pilastrem a sloupkem s tordovanou profilací, kterého si badatel s překvapením povšiml s tím, že se může jednat o pozůstatky odsekané římsy, jež naopak na levé straně kompozice směrem k Jezdeckým schodům chybí, jsou podle všeho skutečně relikty krbu. Zdá se, že za K. Fialy odhalený krb do pravého vytočeného pilastru portálu nezasahoval jen římsou, která pilastr protínala a takřka se dotýkala hlavice vnitřní edikuly. Překrýval jej též jeho vlys, architráv, hlavice a tělo dřívku i s patkou. Na pravé straně portálu do Sněmovny tak vznikalo nakupení podpor různého tvaru a velikosti, které se překládaly či dotýkaly (viz APH, 10301, č. 1391, 2893). Kvádry, umístěné pod lavicí, prodlužující postamenty těchto podpor, byly poskládány za sebou do podoby jakési kaskády. Souvislosti zásahů do portálu by dovolovaly hypoteticky uvažovat, že na odstranění krbu došlo v téže době. Jisté je, že původně měl portál do Sněmovny komplikovanější skladbu a patrně působil dekorativněji.

Pro zajímavost lze dále zmínit, že na studiích Fialových spolupracovníků krbu odhalenému na straně Sálu odpovídá také krb v prostoru Sněmovny. Zdá se, že byl též kreslen dle nalezených dokladů i s dýmníkem (APH 10301, č. 2889, 2890, 2892 autorem je patrně F. Podval, je-li zde uvedený výklad výkresů správný). Zachycen je se sloupky rozčleněnými vodorovnými spárami, překladem, vlysem a profilovanou římsou. Existenci krbu ve Sněmovně v jagellonské době by bylo možno doložit písemným pramenem. V roce 1503 se dle tzv. register verkových kutnohorské mince platilo 17 kop kameníku Jakubovi od „udělání kamen v soudní světnici“; M. Vilímková je považovala za krb.⁷²⁾ Zrcadlově s mírným posunem byly umístěny také součásti otopného systému na jihozápadním konci Sálu. Krbu ve Vladislavském sále je na studiích Fialova týmu takřka protilehlý krb v tzv. Válečné kanceláři, tj. v severní místnosti Ludvíkova křídla sousedící na jihozápadě s Vladislavským sálem, která byla později rozdělená na dvě patra.⁷³⁾ Původní podobu této místnosti K. Fiala se svými kolegy na výkresech také rekonstruoval, včetně krbu a přetínavé klenby (APH, 10301, č. 3195).

OKOLNOSTI DOPLNĚNÍ PORTÁLU DO SNĚMOVNY A VOLBA PREZIDENTA REPUBLIKY ROKU 1934

Na rekonstrukci tzv. Válečné kanceláře, ani krbů podle těchto výkresů nedošlo, bylo-li to vůbec zamýšleno, na rozdíl od portálu do Sněmovny. Jeho obnovu mimoto provázely okolnosti, nad nimiž se rovněž stojí za to pozastavit.

Když byl Vladislavský sál, slovy K. Fialy „nejkrásnější památka“ jagellonské periody hradní architektury, na přelomu 20. a 30. let 20. století znovu k dispozici, bylo jej možno využít pro slavnostní události veřejného i politického života. K nim byl přirozeně postup úprav Paláce za K. Fialy směřován. Ačkoli si všechny práce přímo v Sále měly dle architekta soudu z roku 1928 vyžádat ještě nějakých 6–7 let, dokončení „zabezpečení a konservace“

72) E. Leminger, Stavba hradu pražského za krále Vladislava II., Památky archeologické a místopisné XIV, 1889, s. 629; M. Vilímková, o. c. v pozn. 10, s. 13.

73) Viz P. Měchura, o. c. v pozn. 3, s. 174.

včetně vyčištění Sálu stanovil již na „příští rok“. Byl to jubilejní rok milénia od úmrtí sv. Václava (1929),⁷⁴⁾ kdy byla do Sálu instalována svatováclavská výstava. To již byla rozebrána dřevěná tribuna se sádrovými gotizujícími kraby,⁷⁵⁾ z klenby i stěn odstraněna novodobá výzdoba s malbou a odhaleny původní články portálů. Sál, jež před výstavou i v průběhu příprav zachycují fotografie J. Štence, se podařilo na tuto akci připravit i přesto, že práce v lednu 1929 zastavily až čtyřicetistupňové mrazy. Instalaci výstavy navrhl K. Fiala.⁷⁶⁾

Další příležitosti Sál využít se naskytly vbrzku. Již v roce 1926 měl K. Fiala v úmyslu dosáhnout takového stádia konzervace, aby byla nejstarší část Paláce přístupná do sokolského sletu.⁷⁷⁾ Přímo ve Vladislavském sále však Sokolstvo poprvé prezidentu republiky vzdávalo hold až při následujícím sletu, 4. 7. 1932. Bylo to zároveň sté výročí narození M. Tyrše.⁷⁸⁾

Na začátku 30. let se pokrok prací v Paláci nadto sešel s dobou, kdy Vladislavský sál začal znovu sloužit coby prostora, kde se odehrává volba hlavy státu. Na květen roku 1934 připadla čtvrtá volba prezidenta republiky, která měla vůbec prvně od vzniku samostatného československého státu proběhnout právě ve Vladislavském sále.⁷⁹⁾ Při dvou předešlých volbách, roku 1920 a 1927, nezasedali delegáti na schůzi obou komor parlamentu na Pražském hradě, ale na Starém Městě v Rudolfinu, v tehdejším sídle československého parlamentu.⁸⁰⁾ V roce 1918 byl Tomáš Garrigue Masaryk *in absentia* zvolen na Malé Straně ve Valdštejnském paláci.⁸¹⁾

Přípravy Sálu na volbu „24/5 1934“⁸²⁾ si vyžádaly urychlené řešení úprav, k nimž nebylo možné přistoupit dříve. Bylo totiž shledáno, že nedokončené opravné práce působí v Sále rušivě. Dle slov K. Fialy by bylo třeba úprav násilných, aby mohl být tento stav zastřen. Na mysl měl, jak zpětně v dopise Kanceláři prezidenta republiky uvádí,⁸³⁾ stav východního okna, odhalený portál do Sněmovny, portál na Jezdecké schody, ale i další prvky, dveře v západní stěně Sálu, nedokončený poprsník ve Sněmovně a vícero dalších detailů, které si žádaly pozornosti. Situaci bylo nutno řešit alespoň provizorně. Obraz průběhu těchto příprav Sálu na volbu prezidenta pod Fialovým vedením přibližuje architektův deník z roku 1934.

Z něj lze vyčíst, že přípravy na národní shromáždění zintenzívněly v dubnu 1934. V polovině měsíce, 16. 4., byl ve Vladislavském sále a Sněmovně zahájen úklid. Stěhovaly se sádrové odlitky, kladla se podlaha a kontrolovala situace pod ní. 23. 4. se Sál odevzdával pro provedení zařízení. 24. 4. byly objednány dveře do Sněmovny, kde se začalo postupně topit. Od konce měsíce stála při vstupu do Vladislavského sálu kontrola s policií.⁸⁴⁾ (O několik dnů

74) K. Fiala, o. c. v pozn. 25.

75) Snesena byla v dubnu roku 1925; dle K. Fialy „nemá celá věc ceny a možno ji vůbec dát do paliva“ (APH, o. c. v pozn. 31).

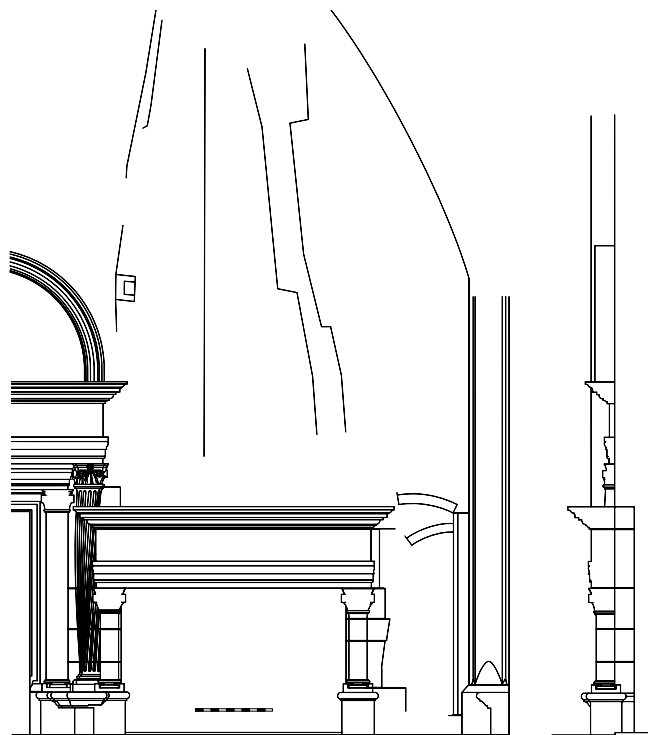
76) Z. Kuchyňka, Svatováclavská výstava v roce 1929, Posel z Budeče. Almanach poutníků na staroslavnou Budeč, č. 18, 2001, s. 5.

77) K. Fiala (?), Nové památky, objevené na pražském hradě, Národní Politika č. 91, 1. dubna 1926.

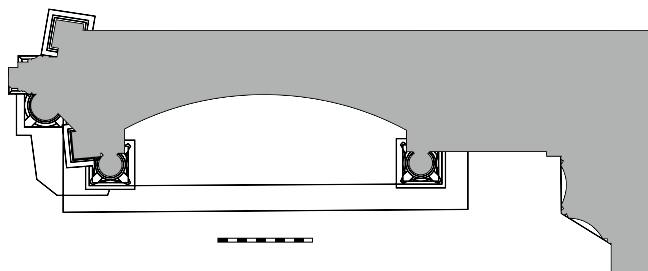
78) A. Krejčí, T. G. Masaryk a Sokol. Praha: Československá obec sokolská, s. 104, 107.

79) Z. Kárník, České země v éře První republiky (1918–1938). Díl 2. Praha: Libri 2002, s. 263.

80) ČRo, Rádio Česko, Prezidentské volby 1918–2003 (dále jen Volby). Ondřej Černý: 1920; idem: 1927 (<http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/>).

Obr. 22: Pražský hrad, Vladislavský sál, K. Fiala a F. Podval: rekonstrukce krbu při portálu do Sněmovny, nárys a řez (kresba dle APH, 10301, č. 2891).

Obr. 23: Pražský hrad, Vladislavský sál, K. Fiala a F. Podval: rekonstrukce krbu při portálu do Sněmovny, půdorys (kresba dle APH, 10301, č. 2891).

později, 20. 5., v Sále působili též čalouníci a uklízečky; úpravu toalet pro „24/5 1934“ zajišťoval instalatérský závod Martínek Karel, Praha 1).

V květnu, kdy hlídka dveře Sálu střežila i o nedělích a svátcích, úklid pokračoval. Přípravy vrcholily zhruba jedenáct dní před volbou. Na práce v Sále byla zjednána zednická výpomoc. Krátce před událostí, ve středu 16. 5., se pak započalo s přípravou provizorní úpravy portálu do Sněmovny.⁸⁵⁾ Na starost ji dostalo štukatéřské družstvo Štuko. Bylo totiž rozhodnuto, že pro potřeby prezidentské

81) ČRo, Rádio Česko, Volby, Ondřej Černý: 1918 (http://www.rozhlas.cz/prezident08/prezidentskevolby/_zprava/422519).

82) Přípravy jsou zachyceny ve stavebním deníku K. Fialy, APH, fond Karla Fialy, inv. č. 313, Stavební deník 1934 (dále jen Deník 1934).

83) APH, fond Karla Fialy, inv. č. 66 (a inv. č. 278) – Dopis Stavební správy Pražského hradu Kanceláři prezidenta republiky z 14. VI 1934, Pražský hrad. Starý hrad. Opravy v sále vladislavském a staré sněmovně, 14. VI 1934.

84) Po ruce jí byl pan Maryška, zaměstnanec stavební firmy Nekvasil, která na Hradě dodávala stavební práce.

85) Deník 1934, 16. května 1934, středa. (V týž den tehdejší předseda sněmovny, Dr. František Staněk, navštívil Hrad s holandským vyslancem).

volby bude vzhledem k omezeným časovým možnostem torzovitý portál při vstupu ze Sálu do Sněmovní síně prozatím dotvořen alespoň v sádře.

Úpravu portálu štukatéri nepochybně prováděli dle ná-kresů, které z převážné většiny vypracoval sám K. Fiala. Jedná se s největší pravděpodobností o výkresy ve složce APH, 10301, č. 2887–2907.⁸⁶⁾ Podle nich se zdá, že K. Fiala zprvu uvažoval o dvou variantách doplnění portálu. Na jedné je vypracováno ostění zcela nové, druhá verze měla využít novověkého ostění (pauza v APH, 10301, č. 2888). Původně se snad počítalo i s doplněním krbu. Na výkresech přilehlého krbu vedle K. Fialy pracoval F. Podval.

Než se štukatéri začali portálem do Sněmovny zabývat, bylo každopádně novější ostění s dubovými dveřmi již přesunuto blíže prostoru Sněmovny za původní vladislavský práh.⁸⁷⁾ Muselo být patrně rozebráno a znovu sestaveno z vnitřní strany.⁸⁸⁾ Segmentový oblouk v průchodu byl sesekán tak, aby ve střední ose portálu plynule probíhala přímá linie překladu. Relikty těl dřívku vnější edikuly následně štukatéri domodelovali do podoby celistvých pilastrů. Nejvíce dodatečné hmoty si vyžádaly sloupky se stáčenou profilací. Novými doplňky jsou kromě dřívku celé jejich hlavice, které očividně vznikly podle hlavíc pilastrů. Ve zmíněné složce APH jsou rozkresleny 1:1.⁸⁹⁾ V této složce se vedle ná-kresů na dotvoření hlavíc nacházejí též detailní studie dalších dopracovávaných i původních prvků – překlad 1:1, římsa, profilace půlkruhového nástavce aj. Ostění jednoduchých renezančních tvarů obíhající pravoúhlý vstup, které mezi sloupky K. Fiala na jednom z výkresů zasadil, nakonec provedeno nebylo. Dle povolenek vydaných pro vstup do Paláce, dochovaných ve složce Fialova deníku, se na doplnění portálu podílelo 8 pracovníků.

Zprávy v deníku svědčí také o tom, že se od víkendu před volbou s úpravou portálu již dosti pospíchalo. Družstvo Štuko se portálem v Sále intenzivně zabývalo i v neděli (20. 5.), ačkoli jinak byly neděle volné. Nejenže se pracovalo po celý den, štukatéri v Sále museli zůstat i přes celou noc. S doplněním portálu se i díky tomu podařilo skončit včas. V úterý 22. 5. si K. Fiala mohl poznamenat, že štukatéri práci „dodělali včera“. Poté, 23. 5., již proběhla jen finalizace příprav. Ploty na Hradě se zdobily chvojím, osazovaly se stožáry aj. Bylo také stanoveno, že v den volby, ve čtvrtek, dělníci podílející se na úpravách Paláce dostanou plat, aniž by však „byli zaměstnáni“.

Do úřadu byl 24. 5. 1934 na čtvrté funkční období zvolen TGM, který se tou dobou potýkal s vážnými zdravotními problémy. Předseda schůze dr. František Staněk mohl znovuzvoleného prezidenta i tak uvítat slovy: „Pane prezidente, v této památné, historické síni holdovali kdysi čeští stavové panovníkům cizího rodu na trůn český pohánání. Dnes poprvé shromáždili se zde zvolení zástupci občanstva, aby volbou svou povolali za náčelníka státu muže vlastní krve ...“.⁹⁰⁾ Napřesrok však vyčerpaný Ma-

saryk abdikoval a 18. 12. 1935 se ve Vladislavském sále delegáti sešli znovu.⁹¹⁾

Portál do Sněmovny v podobě, do níž byl před volbou roku 1934 dodělán, se tehdy setkal s úspěchem. Asi nejen na straně K. Fialy. Přibližuje to jeho dopis adresovaný Kanceláři prezidenta republiky z 14. 6. 1934.⁹²⁾ V něm architekt nedlouho po vyklizení Sálu hovoří o důvodech, které ho k doplnění portálu vedly. Zároveň vyjadřuje své pohnutky stran dalšího postupu na jeho dotvoření i úprav jiných portálů v Sále. Vstup do Sněmovny bylo dle jeho soudu pro příležitost volby prezidenta záhodno upravit „dle starých tvarů a doplniti tyto sádrovými modely“ proto, že „tím nabyt portál ten plností forem Benediktovi Riethovi tak osobitých“. Z tohoto důvodu se v dopise přimlouval za to, aby sádrové části byly při konečném řešení nahrazeny pískovcovými. Jedině tak mohlo v jeho očích dílo B. Rieda „dosud vlastně neznámé a též nedoceněné“ dojít „platnosti a účinnosti“. Shodný byl případ velkého východního okna, jehož formy byly „surovým způsobem“ otlučeny a znehodnoceny, stejně jako u portálu západní stěny, který byl zastavěn „méněcennou renesanční kamennou zárubní“. Nápravě mohlo být dle Fialova soudu učiněno za dost tak, že by se – podobně jako u portálu do Sněmovny – novější ostění přemístilo na stranu směrem do předsíně. Tím by se Riedův portál uvolnil a mohl by být ohleduplně upraven.⁹³⁾

KONEČNÁ ÚPRAVA PORTÁLU A ZÁVĚR

V přístupu K. Fialy se tedy i v tomto případě projevil sklon k analytické prezentaci památky. Spočíval v odstranění novodobějších úprav, pokusu o obnovu původního tvaru díla z Riedovy doby, ale i v zachování ukázek vývoje, které byly na portálech dosud patrné.⁹⁴⁾ Ozřejmují to nejen architektova rozhodnutí o obnově portálu do Sněmovny či jeho korespondence s Kanceláří prezidenta republiky, ale také vyjádření, která v souvislosti s úpravou Paláce publikoval v dobových periodících: „současná úprava hledí úzkostlivě uplatnit původní architekturu.“⁹⁵⁾ „Všechny památky jsou konservovány tak, že mimo práce zabezpečovací je zachován úplně starý stav.“⁹⁶⁾ Ve Vladislavském sále „dnešní malba, která pochází z doby Ferdinanda V., bude asi snesena, aby sál, který byl sklenut kolem roku 1493, byl konservován tak, aby na něm byl patrný vývoj všech stavebních period.“⁹⁷⁾

90) „I zvolilo Národní shromáždění republiky Československé nanovo Vás hlavou našeho milovaného státu, Vaším vůdčím úsilím znovu vybudovaného státu.“ (citace dle záznamu zasedání dostupného v: Digitální depozitář Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky – Volba a slib prezidenta T. G. Masaryka 24. 5. 1934, <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=85>).

91) Z. Kárník, o. c. v pozn. 79, s. 574.

92) Viz pozn. 83.

93) V témže dopise architekt dále hovoří o tom, že některé části nástěnných lavic z opuky nebyly prozatím opraveny a zejména u pozůstatků vladislavských krbů, kde „jest nutné tyto námi odbourané lavice obnoviti, aby jich úprava opět jednotně působila“. Na finální osazování došlo patrně v roce 1935, kdy si K. Fiala v dubnu zapsal, že se „při osazování lavice u portálu sněmovního šetří detailů starého vladislavského krbu.“ (APH, fond Karla Fialy, Vladislavský sál, inv. č. 56, Starý hrad, sál vladislavský, východní stěna, 25/IV 1935, ruk. č. 4).

94) K Fialově přístupu podrobně P. Měchura, o. c. v pozn. 3, s. 201n., 208 a jinde.

95) K. Fiala, o. c. v pozn. 25.

96) K. Fiala, o. c. v pozn. 77.

86) Dataci složky v APH do let 1926–1930 je patrně třeba korigovat.

87) Na relativně brzké přesunutí ostění by ukazovala fotografie J. Štence datovaná v inventáři Sbírky fotografií APH do roku 1928 (APH, Sbírka fotografií, inv. č. 158/1). Není však vyloučeno, že datace snímku v inventáři není přesná a že k přesunutí ostění došlo také v dubnu/květnu 1934.

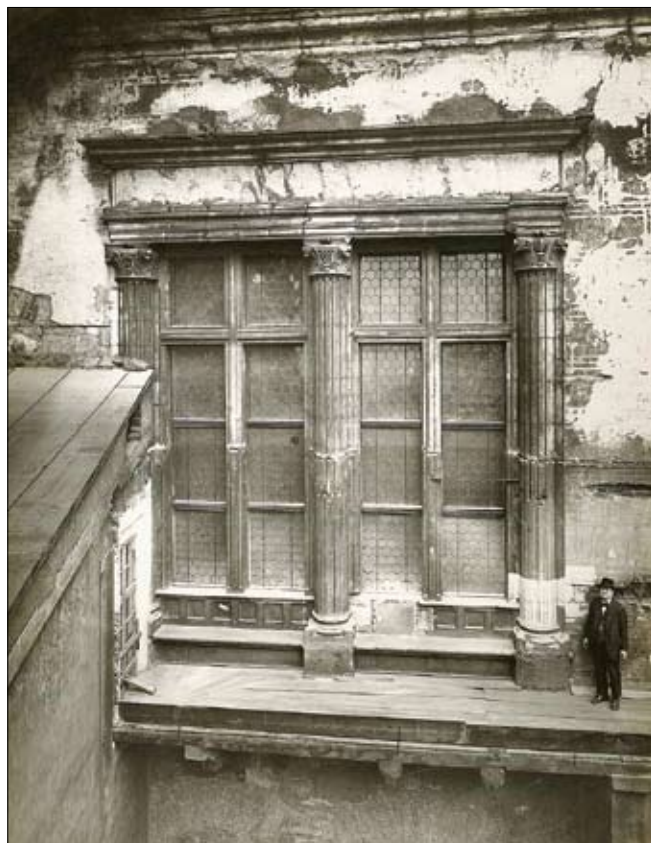
88) Za pomoc při výkladu a za cenné postřehy mnohokrát děkuji panu Ing. arch. Petru Chotěborovi, CSc.

89) V současnosti však nelze říci, byly-li vypracovány již v sádře, anebo až při osazení kamenných doplňků.

Obr. 24: Pražský hrad, Vladislavský sál, portál do Sněmovny, stav v roce 1935 (APH, Sběrka fotografií Stavební správy PH, inv. č. 158/3, foto J. Štenc, Archiv Štenc Praha).

Architektony úmysly, které byly bezesporu ovlivněny i výše popsanými okolnostmi, však došly naplnění jen do určité míry. Sádrové články sněmovního portálu zanedlouho, asi na jaře roku 1935,⁹⁸⁾ nahradily pískovcové, které lze poměrně snadno rozeznat vyjma kvality kamene též dle stop povrchového opracování či absence kamenických značek. Zachované části byly do doplněných prvků včleněny, v několika případech také poněkud sesekány a zarovnané. Úpravy ostatních riedovských portálů v Sále však byly již o něco úspornější, než jak architektova slova

Obr. 25: Fotografie zachycující K. Fialu u jižního průčelí Vladislavského sálu na Pražském hradě (APH, Sběrka fotografií Stavební správy PH, inv. č. 179/3, Archiv Štenc Praha).

či výkresy naznačují. Ty nicméně poskytují nedocenitelné vodítko k možným výkladům původní podoby výzdoby Vladislavského sálu z doby Benedikta Rieda. Pochází z ruky muže, jenž se hradní architekturou zabýval prakticky po celou dobu své profesní dráhy. Také objem i kvalita práce, zvláště patrná na výkresových materiálech, které po sobě K. Fiala a jeho kolegové zanechali nejen v souvislosti s úpravou portálů v Sále, je více než úctyhodná. Stejně jako jejich zaujetí a pracovnímu nasazení se tak lze dodnes obdivovat i krásnému portálu do Sněmovny z okruhu Benedikta Rieda, který Karla Fialu tak fascinoval⁹⁹⁾ a který ani dnes nepřestává fascinovat.

BENEDIKT RIED, KAREL FIALA UND DAS PORTAL DES LANDTAGS IM ALTEN KÖNIGSPALAST DER PRAGER BURG

Die Studie befasst sich mit dem Portal des Alten Landtags im Wladislawsaal der Prager Burg. Sie legt die Ergebnisse der Dokumentierung des Portals und die Deutung der Archivquellen dar, die die neuzeitliche Entwicklung des für eines der Hauptwerke der Benedikt Rieds Portalbaukunst gehaltenen Denkmals erklären.

Das Portal aus der Zeit gegen 1500 ist eines der meist publizierten Werke vom Umkreis Benedikt Rieds. Weniger bekannt ist es aber, dass

seine heutige Gestalt aus überwiegendem Teil erst aus den 1930er Jahren stammt, als es unter Fachaufsicht von Karel Fiala erneuert wurde. Die Umstände der Freilegung des Portals und seiner nachfolgenden Gestaltung versucht man in der Studie zu erklären.

Der Architekt Karel Fiala führte seit Mitte der 1920er Jahre die Untersuchungs- und Sicherungsarbeiten im alten Königspalast im Rahmen der systematischen Adaptierungen der Prager Burg nach

97) Tamtéž; K. Fiala, o. c. v pozn. 25: Ve Staré sněmovně „[n]ynější konserve dbala, aby stav síně zůstal stavebně jako v době Wohlgemutově.“

98) Je možné, že k osazení dílů došlo v dubnu roku 1935, kdy se instalovaly také nové části kamenné lavice poblíž sněmovního portálu, viz výše. Mohly být tesány z žehrovického pískovce; z tohoto materiálu tesal některé obnovované části v Paláci kameník p. Mrázek.

99) Pozůstalost K. Fialy nenechává na pochybách, že architekt měl pro

dílo B. Rieda zvláštní zaujetí. Dotazoval se na Riedovu možnou účast na stavbě milánského dómu. Dopis v souvislosti s Riedem zaslal i do Moravské Třebové, kde se antikizující tvary na portálu Bohuslava Černohorského objevily prakticky souběžně jako v Benediktově huti na Pražském hradě. Své poznatky a nashromážděné informace však K. Fiala až na několik novinových črt nepublikoval. Z jeho poznatků nicméně čerpali mnozí jiní.

Entstehung des selbständigen tschechoslowakischen Staats nach 1918. Er befasste sich zusammen mit seinen Mitarbeitern wenigstens bis 1935 intensiv mit Adaptierungen des Wladislawsaals. Während dieser Zeit er und seine Kollegen haben ein umfangreiches Ensemble der zeichnerischen und fotografischen Dokumentation zusammen mit Messungen sowie Entwürfen für die Ergänzung der beschädigten oder verschwundenen Teile geschaffen, die wertvolles Material zur Erkenntnis des damaligen Erhaltungszustands und der nachfolgenden Verwandlungen des Denkmals darbieten.

Aus diesen Vermerken und weiteren Quellen kommt es hervor, dass der Wladislawsaal sich samt dem Gewölbe und den Portalen bis in die Zeit Fialas in der Form erhielt, die in den vorherigen 150 Jahren die Adaptierungen für die Krönung Leopolds II. (1791), in kleinerem Ausmaß auch für die von Ferdinand V. (1836) beeinflusst hatten. Der früher vorausgesetzte Eingriff von J. Nawratil in die Ausmalung des Saals war wohl unbedeutend.

In der Zeit von K. Fiala waren daher die Wände des Wladislawsaals bemalt, die Portale mit neuzeitlichen polychromierten Teilen überdeckt. Das Portal zum Landtag trug keine Zeichen der Ried'schen Spätgotik. Der Team von Fiala legte die ursprünglichen spätgotischen Teile aus der Zeit Wladislaw's erst bei Sondierung und Putzentfernung frei. Bei der Fußbodendemontierung identifizierte man auch die ursprüngliche Portalschwelle. Es scheint so, dass das Landtagsportal nach seiner Entstehung gegen 1500 mindestens von zwei nachfolgenden Umgestaltungen betroffen wurde. Bei der ersten von ihnen (wohl in der 2. Hälfte des 16. oder gegen Anfang des 17. Jahrhunderts) nach allen Indizien die charakteristischen gedrehten Pilaster der äußeren Ädikula wurden zugehauen und fast ganze innere Säulchen mit gedrehter Profilierung wurden samt dem Sturz entfernt. Die entstandene Öffnung in der Mauerstärke hat man mit neuem Segment gewölbt. Man hat auch ein neues Gewände in die Mauerflucht des Wladislawsaals eingebaut. Bei der zweiten Renovierung (wohl 1791) das Portal wurde offenbar nur mit neuer antikisierender Polychromie versehen. Diese allen neuzeitlichen Ergänzungen ließ K. Fiala entfernen. Aus den historischen Fotos, Zeichnungen von Fiala sowie der Untersuchung der Autorin kommt es somit heraus, dass insgesamt ungefähr ein Drittel des Landtagsportals ursprünglich sei. K. Fiala identifizierte allerdings auch Reste nach weiteren, ganz verschwundenen Teilen des Denkmals. Aufgrund der Vermerke von Fiala lässt es sich konstatieren, dass ein weiteres, dem an der Seite des Saals ähnliches Portal sich im Raum des Landtags befand. In der Nordostecke des Wladislawsaals wurden darüber hinaus Reste nach einem Kamin freigelegt. Der Kamin hatte sich im engen Kontakt mit dem Landtagsportal befunden. Es scheint, dass das Kamingesims sogar in den rechten gedrehten Pilaster des Portals eingriff, und es erschien, es hätte fast das Kapitell des Säulchens seiner inneren Ädikula berührt. Bis heute sind am Portal deutliche Spuren nach seinem Abhauen. Auch weitere Kaminteile überdeckten zum Teil das Portal. An der rechten Seite des Portals zum Landtag entstand somit eine Anhäufung von Stützen verschiedener Gestalt und Größe, die sich überlappten oder berührten. Es ist offenbar, dass das Portal im Gegensatz zu heutigem Zustand eine kompliziertere Komposition hatte und vielmehr dekorativ wirkte. Alle Glieder waren nach allen Indizien in der Jagiellonen-Zeit mit Deckanstrich im einheitlichen ockerfarbigen Ton bedeckt.

Auch die Umstände sind bemerkenswert, die K. Fiala zur Entscheidung führten, den freigelegten Landtagsportaltorso zu erneuern. Den wesentlichen Grund dafür bot die Präsidentenwahl im Mai 1934 an. Die Wahl des Präsidenten der Republik sollte zum ersten Mal seit Entstehung des selbständigen tschechoslowakischen Staats im Wladislawsaal stattfinden. Der Portaltorso hätte jedoch laut K. Fiala störend wirken können. Daher wurde es entschieden, dass das Portal anhand der gefundenen Fragmente vorübergehend aus Gips modelliert werden soll. Mit der Ausführung laut den überwiegend von K. Fiala stammenden Zeichnungen wurde die Genossenschaft Štuko betraut. Das neuzeitliche Gewände mit einer Eichenholztür wurde vor den Eingang zum Landtag in den Durchgang verschoben. Die Stuckateure ergänzten dann die gedrehten Pilaster und die fast ganzen inneren Säulchen, aus denen nur kleine Fußreste erhalten waren. Kurz vor der Wahl gerieten sie in den Zeitmangel, man arbeitete daher auch sonntags- und nachtsüber.

Wie es aus der Korrespondenz von K. Fiala mit der Kanzlei des Präsidenten der Republik herauskommt, das im Gips ergänzte Portal hätte damals einen Erfolg gefunden. K. Fiala bat also dafür, dass die

Endgestalt des Werks gleich, aber aus dem Stein wäre. Der Einbau der Sandsteinglieder erfolgte wohl 1935. In der Gestaltung des Landtagsportals kam also nicht nur das analytische Erfassen der Präsentation des Denkmals, sondern auch das Interesse von K. Fiala zum Ausdruck, der das eigenartige, in seiner Zeit aber „unterschätzte“ Werk von Benedikt Ried bewunderte. Dieses Interesse könnte ohne Ergänzen des Landtagsportals kaum seine „Gültigkeit und Wirksamkeit“ laut den Worten des Architekten erreichen. Heute kann man sein Werk bewundern, und zwar nicht nur das Landtagsportal. Verehrungswürdig sind auch die Qualität und das Ausmaß des von K. Fiala und seinen Kollegen nachgelassenen Werkes.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, gegen 1500 (alle Fotos und Zeichnungen der Autorin, falls nicht anders angegeben).

Abb. 2: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, Aufriss.

Abb. 3: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, Grundriss.

Abb. 4: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, Detailaufnahme: A – Gesims; B – Sturz der inneren und äußeren Ädikula mit Kassettierung; C – Fuß von den gedrehten Pilaster.

Abb. 5: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, rechte Seite, Portalfußdetail.

Abb. 6: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, rechte Seite, Kapitelle, Detail.

Abb. 7: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, rechte Seite, Kapitell, Innenseite, Detail.

Abb. 8: Prag, Burg, Wladislawsaal, Krönungsfeier Leopolds II., 1791 (Reproduktion aus: J. Debrois, s. Anm. 23).

Abb. 9: Prag, Burg, Wladislawsaal, Krönungsfestmahl Ferdinands V., 1836 (Nationalmuseum, H2-31947, Prag, Tschechische Republik).

Abb. 10: Prag, Burg, Wladislawsaal, Zustand vor 1925 (APH [Archiv der Prager Burg], Fotosammlung, Best.-Nr. 109).

Abb. 11: Prag, Burg, Wladislawsaal, Zustand nach 1928/1929 (APH, Fotosammlung, Best.-Nr. 114, Foto J. Štenc, 1928/1929, Archiv Štenc Prag).

Abb. 12: Prag, Burg, Wladislawsaal, Nordwand mit dem Landtagsportal, Zustand vor 1928 (APH, Fotosammlung, Best.-Nr. 113/9, Archiv Štenc Prag).

Abb. 13: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, Zustand vor 1927 (APH, Fotosammlung, Best.-Nr. 156/2, Foto J. Štenc, vor 1927, Archiv Štenc Prag).

Abb. 14: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, Zustand 1928 (APH, Fotosammlung, Best.-Nr. 158/1, Foto J. Štenc, 1928, Archiv Štenc Prag).

Abb. 15: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, ersichtlich gemachte ursprüngliche Teile – rot; transloziertes Gewände – blau; die unter K. Fiala wiederhergestellten Teile – ohne Farbe.

Abb. 16: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, Aufriss, ersichtlich gemachte ursprüngliche Teile – rot; die unter K. Fiala wiederhergestellten Teile – ohne Farbe.

Abb. 17: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, K. Fiala: hypothetische Rekonstruktion der ursprünglichen Gestalt beider Seiten des Portals, Schnitt (Zeichnung nach: APH, 10301, Nr. 2887).

Abb. 18: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, K. Fiala: hypothetische Rekonstruktion beider Seiten des Portals mit dem Kamin an der Saalseite, Grundriss (Zeichnung nach: APH, 10301, Nr. 2887).

Abb. 19: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, rechte Seite, Innenseite des Pilasters, Detail mit deutlicher Spur nach abgehauenen Gesims vom verschwundenen Kamins.

Abb. 20: Prag, Burg, Wladislawsaal, alter Landtag, K. Fiala-F. Podval: hypothetische Rekonstruktion des verschwundenen Portals und Kamins innerhalb des Raums, eine der Varianten (Zeichnung nach: APH, 10301 Nr. 2890).

Abb. 21: Prag, Burg, Wladislawsaal, K. Fiala: Rekonstruktion des Landtagsportals mit dem verschwundenen Kamin, Aufriss (Zeichnung nach: APH, 10301, Nr. 2887).

Abb. 22: Prag, Burg, Wladislawsaal, K. Fiala-F. Podval: Rekonstruktion des Kamins beim Landtagsportal, Aufriss, Schnitt (Zeichnung nach: APH, 10301, Nr. 2891).

Abb. 23: Prag, Burg, Wladislawsaal, K. Fiala-F. Podval: Rekonstruktion des Kamins beim Landtagsportal, Grundriss (Zeichnung nach: APH, 10301, Nr. 2891).

Abb. 24: Prag, Burg, Wladislawsaal, Landtagsportal, Zustand 1935 (APH, Fotosammlung, Best.-Nr. 158/3, Foto J. Štenc, Archiv Štenc Prag).

Abb. 25: Prag, Burg, K. Fiala bei der Südfront des Wladislawsaals (APH, Fotosammlung, Best.-Nr. 179/3, Archiv Štenc Prag).

Übersetzung J. Noll